

afdeling ECP

d.d. 13 november

dossiernr. K6858

onderwerp: Leningsovereenkomst tussen de provincie Groningen en Rodin Broadband Groningen b.v. **documentnr.** 2017-099817

1. Inhoud

Op 18 juli 2017 heeft uw college besloten om, in het kader van de Subsidieregeling Snel Internet Groningen (zaaknummer 654426 en corr.nr. 2016-57.830) een subsidie te verstrekken aan Rodin Broadband Groningen B.V. van maximaal € 29.485.546,- in de vorm van een lening en € 10.000.000,- in de vorm van een van een subsidie à fonds perdu (dossiernummer 654426, documentnr. 2017-066.058/29/V9). De subsidie wordt verleend voor het aanleggen van een Next Generation Access Netwerk in de provincie Groningen.

Opschortende voorwaarden in de beschikking

De subsidie is verleend onder de opschortende voorwaarde dat tussen de subsidieontvanger en de Provincie Groningen binnen drie maanden na datum van het besluit tot subsidieverlening twee overeenkomsten ter uitvoering van dit besluit tot stand zijn gekomen. Een uitvoeringsovereenkomst voor de aanleg van het NGA Netwerk en een overeenkomst van lening met daarin minimaal vastgelegd:

- het, op basis van de uitvoeringsovereenkomst en de detailplanningen vastgestelde, bevoorschottingsschema;
- de hoogte van het, voorlopige, lening bedrag, welke definitief bepaald zal worden bij de subsidie vaststelling;
- een looptijd van maximaal 30 jaar;
- een rentepercentage van 2%;
- een aflossingsvrije periode van maximaal 2 jaar;
- het, vestigen van een recht van eerste hypotheek ten behoeve van de provincie Groningen op het aan te leggen netwerk.

Afgesproken is dat u binnen de daarvoor vastgestelde periode voor het opstellen van de overeenkomsten geïnformeerd wordt over de hoogte van de risicoreservering en de vaststelling van de overeenkomsten. Tevens is afgesproken dat indien de hoogte van het risicoreservering significant afwijkt, PS hierover zullen worden geïnformeerd.

Op 17 oktober 2017 is door uw college uitstel verleend voor het vaststellen en ondertekenen van de genoemde overeenkomsten tot 21 november 2017 (Dossiernummer K6288).

Leningsovereenkomst

Door de provincie is een leningsovereenkomst opgesteld, waarin de afspraken tussen de provincie Groningen als geldgever en Rodin Broadband Groningen B.V. als geldnemer vastgelegd zijn (zie bijlage : GL Prov Groningen-Rodin). De leningsovereenkomst is ge-audit door bureau Zanders (treasury advies bureau) en de advocaten en de fiscalisten van Plas&Bossinade. De opmerkingen en adviezen van Plas&Bossinade uitgezonderd het BTW advies zijn verwerkt in de leningsovereenkomst, de adviezen van Zanders zijn grotendeels meegenomen en daar waar dit niet het geval is wordt in deze notitie aangegeven waarom niet. Op advies van Plas&Bossinade is de **uitvoeringsovereenkomst** als uitvoeringsplan (zie bijlage 2: Uitvoeringsplanning Provincie Groningen) opgenomen bij de leningsovereenkomst. Dit heeft de voorkeur omdat er dan geen sprake is van een overeenkomst met wederzijdse rechten en verplichtingen maar veeleer van een plan waarin de uit te voeren activiteiten, waarvoor subsidie wordt verleend, zijn beschreven.

In de leningsovereenkomst is een schema voor het indienen van trekkingsverzoeken door Rodin Broadband Groningen B.V. en het uitbetalen van subsidievoorschotten door de provincie Groningen opgenomen. Deze vindt fasegewijs plaats waarbij elke fase pas gefinancierd wordt als voldaan is aan een aantal duidelijk meetbare voorwaarden. Deze 'iteratieve' toekenning van provinciale middelen vanuit de regeling zorgt ervoor dat de risico's voor de provincie in haar rol als geldgever en subsidieverlener worden beperkt.

Aanleg Next Generation Acces Network

Conform planning opgenomen in het uitvoeringsplan zijn alle witte verblijfseenheden in de provincie binnen 2 jaar ontsloten op basis van homes passed, via een draadloze verbinding dan wel een glasvezelverbinding. De tabel op de volgende pagina geeft weer hoe de aanleg en aansluiting van witte verblijfseenheden naar verwachting zal verlopen. Dit is afhankelijk van een succesvolle vraagbundeling, waarbij het einddoel is dat 76,5% van de huishoudens en bedrijven die op dit moment wit zijn ook daadwerkelijk een abonnement gaat afsluiten.

Aanleg aansluitingen												
	Jaar 1-2		HA	HP	Jaar 3		Jaar 4		Jaar 5		Totaal	
Aanleg FTTH	4.927	60%	3.556	1.371	2.200	80%	1.141	80%	288	80%	7.778	74%
Migratie WLL naar FTTH naar 70%					593							
Aanleg WLL	3.285	40%	2.371	914	550	20%	285	20%	72	20%	2.685	26%
Totaal	8.212	100%			2.750	100%	1.426	100%	360	100%	10.463	100%
Aantal abonnementen												
	Jaar 1-2				Jaar 3		Jaar 4		Jaar 5		Totaal	
FTTH	3.556				2.200		1.141		288		7.185	
WLL	2.371				550		285		72		3.278	
Totaal witte gebied	5.927				2.750		1.426		360		10.463	
Eigen bijdrage jaar 3 en 4	€ 500											
Eigen bijdrage jaar 5	€ 2.410											
Aanlegkosten FTTH	€ 2.410											
Kosten van HP naar HC	€ 500											

Vraagbundeling en contracten

Het doel van Rodin Broadband Groningen B.V. is om in de eerste twee jaar 5927 contracten (60% draadloos/40% glasvezel) af te sluiten en in de jaren drie tot en met vijf 4536 contracten (20% draadloos/80% glasvezel) af te sluiten. De verdere uitrol van glasvezel zal in die gebieden plaats vinden daar waar door de toenemende vraag de draadloze verbindingen niet meer voldoen aan de eisen van een Next Generation Acces netwerk. Daarnaast is er in de begroting ruimte in de eigen middelen van Rodin om 593 draadloze klanten in jaar 3 te migreren naar glasvezel. Hiermee wordt vooral voldaan aan de wens van vele inwoners en coöperaties om te beschikken over een glasvezel verbinding.

Het definitief vaststellen van de hoogte van de subsidie kan plaats vinden nadat het NGA netwerk met in totaal 10.463 geactiveerde aansluitingen is opgeleverd. De beschikking van 20 juli 2017 aan Rodin Broadband dient hierop te worden aangepast. Advies is om dit te doen op het moment dat de externe financiering gereed is.

Het uitvoeringsplan en de daarin opgenomen aannames en parameters voor het opstellen van de businesscase is getoetst door NTCS (Telecom adviesbureau met ervaring van het aanleggen telecom netwerken). NTCS heeft de provincie ook geadviseerd bij beoordelen van de subsidieaanvragen.

Risicoreservering

Ernst & Young Transaction Advisory Services (EY) kan op dit moment geen risico inschatting voor het gehele project opleveren. Reden hiervoor is dat men onvoldoende zicht en informatie heeft over de samenstelling van (Eigen Vermogen /Vreemd Vermogen) en de voorwaarden (rente%, looptijd, achterstelling ja/nee, zekerheden etc.) waaronder de cofinanciering van het project plaats gaat vinden. Dit heeft een fundamentele invloed op de **businesscase** en op de uitvoering van het project.

Op het moment dat de samenstelling van en de voorwaarden voor de cofinanciering van het project definitief door Rodin Broadband Groningen B.V. inzichtelijk gemaakt zijn, zal EY een risico inschatting voor de provincie opstellen. Voor EY en ook voor de provincie is er geen aanleiding om nu de hoogte van de risicoreservering (€ 1.500.000,-) te wijzigen. Mocht het risico als gevolg van de wijze van cofinanciering op termijn significant hoger uitvallen, dan zal bij de eerste aanpassing van de paragraaf risico's en weerstandsvermogen in onze reguliere P&C documenten het beschreven risico worden geactualiseerd en beoordeeld moeten worden of hiervoor nog voldoende weerstandscapaciteit aanwezig is. Indien niet het geval is dan zal naar aanvullende dekking gezocht moeten worden.

Cofinanciering van het project

De onduidelijkheid over de vorm en voorwaarden waarin de cofinanciering van het project door Rodin Broadband Groningen B.V wordt vormgegeven heeft ook gevolgen voor de mogelijkheid om definitief te bepalen of de projectfinanciering voldoet aan de subsidievoorwaarden van de Subsidieregeling Snel internet Groningen. Dit richt zich op 2 voorwaarden:

1. De eis dat 15% van de totale kosten van het ingediende project gefinancierd moet worden uit Eigen Vermogen;
2. De voorwaarde dat de gemiddelde debt service coverage ratio van de ingediende businesscase over de gehele looptijd groter is dan 1,2.;

Eigen Vermogen

In de Subsidieregeling is opgenomen dat de subsidieontvanger minimaal 15% van de projectkosten financiert met Eigen Vermogen. Dit kan conform de bijlage bij de Subsidieregeling ingebracht worden door:

- liquide middelen, waaronder eenmalige storting vooraf door eindgebruikers per aansluiting;
- inzet eigen personeel en/of materieel gewaardeerd tegen kostprijs;
- participatie door derden.

In de aanvraag die is ingediend en de beantwoording van de aanvullende vragen in het beoordelingstraject (brief van Rodin van 14 juni 2017: bijlage) is door Rodin Broadband Groningen B.V. aangegeven dat vanuit eigen middelen zoveel als nodig bijgestort zal worden om te voldoen aan de eis van 15% inbreng van Eigen Vermogen. Hiermee heeft Rodin in de aanvraagfase voldaan aan de eis van de inbreng van Eigen Vermogen.

In de fase van het uitwerken van de leningsovereenkomst en uitvoeringsplan is duidelijk geworden dat Rodin Broadband Groningen B.V. op dit moment (nog) **niet** beschikt over deze middelen.

In de leningsovereenkomst is opgenomen dat deze middelen door Rodin Broadband B.V. volgens planning uiterlijk in week 52 van 2017 zeker gesteld dienen te zijn voordat een beroep kan worden gedaan op het tweede trekkingsverzoek. Afhankelijk van de gesprekken met de mogelijke verstrekkers van deze cofinanciering zal deze ingebracht worden in een combinatie van vreemd vermogen, een doorstorting in agio van vreemd vermogen welke wordt aangetrokken door het moederbedrijf Rodin Group B.V. of een directe storting op aandelen Rodin Broadband Groningen B.V. vanuit huidige of nieuwe aandeelhouders. Hieruit zal definitief moeten blijken of Rodin voldoet aan de voorwaarde voor inbreng Eigen Vermogen in de projectfinanciering.

Voor het tweede trekkingsverzoek is in de leningsovereenkomst daarom als opschortende voorwaarde opgenomen dat geldnemer **naar genoeg** van de geldgever heeft aangetoond dat de vereiste cofinanciering ten bedrage van € 13.383.000,- is zeker gesteld.

DCSR

Op basis van de ingediende businesscase is zowel door EY als door Zanders vastgesteld dat de gemiddelde DCSR voldoet aan de in de Subsidieregeling gestelde eis. Dit kan echter pas definitief worden vastgesteld op het moment dat de vorm en voorwaarden van de cofinanciering door Rodin Broadband Groningen B.V. bekend zijn.

Risico eerste trekkingsverzoek

Met het ondertekenen van de leningsovereenkomst zal Rodin starten met het project. Er zal gestart worden met het opstellen van een gedetailleerde netwerkarchitectuur en een spectrum analyse. Het eerste trekkingsverzoek is bedoeld om deze kosten en de reeds gemaakte projectkosten na 20 juli 2017 te financieren.

Het eerste trekkingsverzoek wordt gedaan voordat de externe financiering rond is. In de leningsovereenkomst is de brief inzake garantstelling van Rodin Group BV, inzake eerste trekkingsverzoek opgenomen. Als zekerheid voor deze tijdelijke bevoorschotting is de Rodin Group BV bereid om als zekerheid voor deze bevoorschotting een garantstelling af te geven ten bedrage van € 300.000,- welke zo nodig en op verzoek door de aandeelhouders van de Rodin Group BV gecureerd zal worden. Het voorafgaand aan de ondertekening secureren van de borgstelling zal leiden tot vertraging. Op verzoek van de provincie kan het proces van secureren door Rodin in gang worden gezet. Het advies is om dit te doen na

ondertekening van de leningsovereenkomst. De bijgevoegde brief garantstelling aandeelhouders Rodin zal begin volgende week als volgt worden gewijzigd:

*Rodin is partijen zeer erkentelijk voor het bieden van deze oplossing en wil partijen graag comfort en dekking geven voor het eerste trekkingsverzoek voor Fase 1A. Rodin Group BV (100% aandeelhouder van Rodin) **alsmede haar aandeelhouders stellen zich door ondertekening van deze brief dan ook onvoorwaardelijk voor € 300.000 garant jegens de provincie Groningen, als zekerheid voor deze bevoorschotting, welke garantstelling op eerste verzoek van de provincie door de garantstellers gecureerd zal worden. Deze garantstelling vervalt zodra aan de voorwaarden van artikel 9.2 sub a., b. en c. van de Leningsovereenkomst is voldaan***

Aditioneel zullen de (IP)rechten van Rodin op het designontwerp, dat vanuit het gevraagde voorschot betaald zal worden, in onderpand worden gegeven.

De andere € 290.400,- kan niet direct worden teruggevorderd op de Rodin Group B.V. omdat deze op dit moment (naar blijkt uit nader onderzoek door EY) over een negatief eigen vermogen beschikt. Dit is deels veroorzaakt doordat men een overbruggingskrediet is aangegaan voor het dekken van de aanloopkosten voor het project snel internet, maar ook voor het upgraden van de bestaande netwerken van Rodin. Op het moment dat Rodin Group B.V. de cofinanciering middels het aantrekken van aanvullende leningen bij een externe financier niet rond krijgt, zijn de middelen die verstrekt zijn bij het eerste voorschot verdwenen in de aanloopkosten van het project. Met de NCG en de EBG is afgestemd dat zij de helft van het risico nemen (elk € 75.000). De resterende € 140.900,- is voor de provincie te reserveren uit de reeds vastgestelde risicoservering.

Aanbevelingen Zanders

Door Zanders is een verslag gemaakt met bevindingen. Belangrijke aanbevelingen hadden betrekking op het voorkomen dat Rodin Broadband Groningen B.V. in andere handen kwam of tussentijds leeggehaald kon worden. Daarom dient voor wijzigingen in de structuur of in het management van Rodin Broadband Groningen B.V. de Provincie Groningen steeds goedkeuring te verlenen. Deze aanbevelingen zijn overgenomen. De onderstaande aanbevelingen van Zanders zijn niet opgenomen:

403-verklaring:

Onze aanbeveling om de Rodin Group mede aansprakelijk te maken voor de lening – door middel van een zgn. 403-verklaring – heeft het in de onderhandelingen niet gehaald. De Rodin Group is hierdoor niet aansprakelijk als de “lege” Rodin BBG tussentijds failliet gaat. Dit risico voor de Provincie Groningen wordt in enige mate gemitigeerd door de externe financiering aan de Rodin Group, waarbij naar verluidt de (privé)-aandeelhouders ook aansprakelijk worden gesteld.

Reactie:

Dit is een afweging geweest van zekerheden. Door Rodin is aangegeven dat voor het aantrekken van externe financiering een 403-verklaring met de provincie bemoeilijkt.

Subsidie (zonder aflossing) en lening:

Wij hebben aanbevolen om de verstrekking van de subsidie niet op te nemen in de leningsovereenkomst maar separaat te regelen. In de leningsovereenkomst wordt behandeld op welke wijze de lening wordt terugbetaald en hoe daartoe de risico's beperkt kunnen worden. Hetzelfde geldt voor de rentebetalingen. Op de subsidie is geen aflossing of rentebetaling van toepassing. In het trekkingschema wordt geen onderscheid gemaakt tussen subsidie en lening. Dat betekent ons inziens dat er steeds naar rato wordt opgenomen en dat er dus geen verschillen zijn c.q. kunnen/mogen optreden in de opname-criteria/voorwaarden. Het had onze voorkeur deze geldstromen te scheiden. Er is voor gekozen om deze aanbeveling niet over te nemen.

Reactie

Het opstellen en beoordelen door externen van twee verschillende documenten zal leiden tot een substantiële vertraging in het proces. De financiering voor het project is samengesteld. Om de risico's te beperken zijn de trekkingsverzoeken opgenomen welke gelden voor de lening en de subsidie a fonds perdu. .

Aflossing

Er is gekozen om de oorspronkelijke lineaire aflossing te vervangen door een annuïtaire aflossing. Hierdoor wordt de aflossing van de lening later afgelost. Waarschijnlijk sluit het annuïtair schema beter aan bij de kasstromen van het project, dat in de beginjaren een te lage DSCR laat zien.

Reactie:

Annuïtaire aflossing (altijd een vast bedrag) is eenvoudiger dan een lineaire aflossing. Daarnaast helpt dit ook bij het aantrekken van externe financiering.

2. Afstemming met andere beleidsterreinen en FO/portefeuillehouder

Het onderwerp is besproken met gedeputeerde Brouns en besproken in het FO d.d. en is akkoord bevonden. Het onderwerp is voorgelegd en besproken met de afdeling BJC en de afdeling F&C.

3. Dereguleringsstoets en Interactieve beleidsontwikkeling

A: Behelst het voorstel de invoering van nieuwe regels: Nee

4. Communicatie

Dit voorstel kan niet op de openbare besluitenlijst worden geplaatst. Voorgesteld wordt een persbericht op te stellen op het moment dat gedeputeerde terug is van zijn reis. Hierover is contact geweest met de afdeling BJC.

5. Financiële, personele en fiscale gevolgen en informatie-inrichting

Geen

6. Risico's

Worden risico's voorzien bij dit voorstel? Ja.

Risico's	Kwantificering	Beheersmaatregelen
Het grootste risico voor het project is dat Rodin de cofinanciering van het project niet (volledig) rond krijgt.	Middel	In de leningsovereenkomst is als opschortende voorwaarde opgenomen dat Rodin naar genoegen van de provincie Groningen aantoont dat zij de vereiste cofinanciering ten bedrage van € 13.383.000,- heeft verkregen en hierover nog steeds beschikt.
De leningsvoorwaarden van de cofinanciering zijn dermate ongunstig dat de risicoreservering naar boven moet worden bijgesteld.	Middel	Dit kan aanleiding vormen om terug te gaan naar PS met het verzoek om de risicoreservering te verhogen.
De totale financiering van het project en de business case is niet conform de eisen vanuit de regeling t.a.v. van Eigen Vermogen en/of de voorwaarden ten aanzien van de DCR.	Middel	De provincie zal volledig inzage moeten krijgen in de beoogde cofinanciering en de voorwaarden daarvan. Als nog blijkt dat niet aan de subsidievoorwaarden wordt voldaan kan de subsidieverlening worden ingetrokken.
KPN benadert actief haar klanten in het buitengebied met haar 4G	Klein	Geen

propositie		
Vraagbundeling leidt niet tot een rendabele businesscase	Klein	In de schema trekkingsverzoeken is vraagbundeling opgenomen als voorwaarde.
Alhoewel wij er vanuit gaan dat over de subsidie geen btw verschuldigd is, kan de fiscus op enig moment van oordeel zijn dat er over de subsidie wel btw verschuldigd is .	Klein	In de overeenkomst zijn hiervoor beheersmaatregelen opgenomen.

7. Staatssteun

Is in deze zaak sprake van staatssteun? Ja.

Zo ja, van welk(e) steunkader(s) is gebruik gemaakt:

- Algemene Groepsvrijstellingsverordening (artikel 52, Steun voor breedbandinfrastructuur).

8. Beslispunten

- Besluiten tot het aangaan van de leningsovereenkomst met Rodin Broadband Groningen B.V., conform bijgevoegde conceptovereenkomst.
- Instemmen met de door Rodin Broadband Groningen B.V. opgeleverde Uitvoeringsplanning (deze Uitvoeringsplanning vormt één van de bijlagen bij de Leningsovereenkomst).
- Ondertekenen van de leningsovereenkomst door de commissaris van de Koning.
- Definitief vaststellen van de subsidieverlening over maximaal 5 jaar, dit na oplevering van het netwerk. De beschikking tot subsidieverlening hierop aan te passen.